քերը լուանալով յետ է քաշվում և հանգստանում է, յուսալով որ նա իր պաշտօնը լաւ կը կատարէ։ Բայց ես դրա վրա կանգնեցնեմ և այն, որ մեր հասարակութիւնը գործի համար կառավարիչներ ընտրել էլ չը գիտէ։ Մի լաւ նայենք մեր հոգևոր դպրոցների Նոր-ընտիր 6 հոգաբարձուների վրա. այս 6 հոգաբարձուներից, որոնք պիտի կառավարեն հայոց դպրոցները, ոչ մէկը չը գիտէ հայերէն, ինչպէս խոստովանել են, շատ ժամանակ չէ, իրանց բերանով և խնդրել են առաջնորդից իրանց գործակից այն քահանային, որ, ամենին յայտնի է, թէ տաս տարվայ մէջ ինչ բերաւ խեղճ ուսումնարանների գլխին, որին առաջնորդը արտաքսելով դպրոցի պաշտօններից գրել էր, «յարձցի ամբարիշտն ի միջոյ». այժմ կրկին այս Նոր-ընտիր հոգաբարձուների թախանձանքին զիջանելով, կարգել է նոյն պաշտօնի մէջ։ Բացի դորանից հոգաբարձական բաղկացութեան մէջ, 4 բարձր ուսում ստացած երիտասարդների կարգում, տեսնում ենք և մի ոստիկանապետի օգնական և մի վաճառական, որ տարվայ մեծ մասում իր օրերը անց է կացնում ձկնորսների և ծովահորթ որսողների հետ և հետևաբար այստեղ, հոգաբարձական պաշտօնումն էլ, իր գործունէութեան ամեն մի քայլափոխը իր վաղեմի սովորական գործի ձևով հարկաւ պիտի չափէ։ Ես այս ասելով այդ անձններին երբէք միտք չունեմ պախարակելու. ես առաջինին ճանաչում եմ իբրև շատ ընդունակ մարդ իր բուն պօլիցիական պաշտօնի մէջ, իսկ երկրորդի համար խօսք անգամ չը կայ։ Անցեալ ժողովներից մէկում, երբ նա իբրև երեցփոխան հաշիւ էր առաջարկում իր վեց տարվայ կառավարութեան մասին, հասարակութիւնը տեսնելով նորա ոսկեղէն և արծաթեղէն պատկերների մեծաքանակ նուիրատուութիւնը, այնպէս ոգևորվեցաւ, որ առանց մի յանձնաժողովի յանձնելու նորա հաշիւների քննութիւնը, ովսաննա աղաղակելով կրկին ընտրեց նորան երեցփոխան, և բազմաստորագիր շնորհակալութեան թերթ կազմելով, առաջարկեց նորան, իբրև պապական թողութեան կոնդակ ապագայ ազատ գործունէութեան համար։ Բայց և այնպէս չեմ կարող գաղափարների համեմատութիւն գըտնել մի կողմից բարձր ուսում ստացած երիտասարդների և միւս կողմից պօլիցիական ատրճանաւորի և վաճառականի մէջ, աւելացրու սրա վրա և բոլորի հայերէն լեզուի գիտութիւնից զուրկ լինելը—այն ժամանակ կը տեսնես, որ ասպարէզը դարձեալ մնում է, ինչպէս Նամակիս ճակատում յիշեցի, հոգևորականին, և այն հոգևորականին, որի ուղղութիւնը և նպատակը մեզ ամենիս քաջ յայտնի է։ Այստեղ իրաւունք ունի հասարակութիւնը ինձ ասել, թէ ինչ անենք, անդադար գովում էք ուսումնականներին, թէ նոքա լաւ գործ կը կատարեն, իսկ այժմ նրանց ընտրել ենք, ասում էք հայերէն չը գիտեն։ Իրաւ է հասարակութեան ասածը, ես էլ կը խոստովանեմ, որ մենք բոլորովին պատրաստ մարդիկ չունենք այսպիսի գործերում ընտրելու։ Բայց հարցնում եմ, ո՞վ է մեղաւոր, որ մեզանում այսպիսի սով է գործակատար մարդերի, ո՞վ է պարտաւոր պատրաստել այսպիսի անձներ, եթէ ո՛չ հասարակութիւնը։ Բայց մենք հոգացել ենք պատրաստել մեր զաւակներից, եթէ ո՛չ հասարակական գործիչներ, գոնէ լոկ անդամներ։ Ո՞րտեղ են անցկացնում մեր երիտասարդները իրանց ժամերը, որ չեն երևում մեր ժողովներում։ Նայենք օտարազգի երիտասարդներին և բուն իսկ մեր կովկասեցի եղբայրներին. նոցանում 20—25 տարեկան երիտասարդները, փոքրի շատէ կրթութիւն ստացած լինելով՝ մտնում են հասարակութեան մէջ, իրանց կարողութեան չափ նրան օգուտ բերելու համար. բայց մեր այդ հասակի երիտասարդները, ամաչում եմ խոստովանել, անքուն գիշերներ են անցկացնում, կլուբի կանաչ սեղանների շուրջը շարված թղթախաղութեամբ պարապելով, կամ ամառը հասարակաց պարտէզներում, իսկ ձմեռը փողոցներում թափառելով զանազան սիրոյ առարկաների ետևից, և կամ արբեցութեան տներում քարշ գալով։ Նոքա կրթութիւն են ստանում, լեզուներ են ուսանում ոչ թէ ընդհանուրի օգտի համար գործ դնելու, այլ իրանց անձնական, անյագ ցանկութիւնները յագեցնելու համար, նոր նոր որսեր ձեռք բերելու անճոռնի, անմիտ, բերան սերտած կալամբուրներով և կոմպլիմենտներով և նոյնպէս էլ սիրահարական նամակներով։ Եւ այս իսկ պատճառով է, որ մեր երիտասարդութիւնը ռուսաց լեզուն նախապատիւ է համարում հայերէնից, և ոչ թէ ռուսերէնի յառաջադէմ լինելու համար։ Ըստ որում նա իր ճաշակին համեմատ նորա մէջ գտնում է վայրահաչ ռոմաններ, բորբոքված կրքերին օրօր երգող ռոմաններ ու այլ շատ այսպիսի բաներ. իսկ հայոց լեզուի մէջ ինչ կայ։ Հին-գրոց լեզուն անհասկանալի է ու ըստ մեծի մասին կրօնական, աշխարհաբառն էլ մանուկ է և գրականութիւնով աղքատ։ Իրաւ է, կան լրագիրներ, «Մշակ», «Մեղու» և ուրիշներ, բայց նոցա մէջ էլ կարդալու բան չը կայ, պատճառ օտարաքաղաքացի հայ եղբարց գրութիւնը մեր երիտասարդ պարոններին ամենևին չէ հետաքրքրում, իսկ արտասահմանից—Եւրոպայից եկած տեղեկութիւնները չէ՞ որ նոքա ռուսաց լրագիրներումն էլ են կարդում, որոնք կրկնապատիկ աւելի էժան են և հեշտ հասկանալի նոցա բթացած գլուխների համար։ Միթէ այս ամեն բանից յետոյ մենք դարձեալ ձեռները կուրծքերիս դրած պիտի ասենք, հայ ենք. արդեօք բացի հայութեան անունից մի այլ յատկանիշ կա՞յ մեր վրա։ Գոհ պիտի լինենք մեր 1500 տարվայ մինչև մոլեռանդութիւնը հասած կրօնասիրութիւնից, որի շնորհքով մեր եկեղեցիները կանգուն և զարդարած ենք տեսնում այսօր։ Բացի սոցանից ուրիշ ինչ մի բարեկարգ հաստատութիւն ունենք, ինչ մի հիմնարկութիւն ունենք, որը մեր ընդհանուր միացած ուժերով ենք պահպանում. ի հարկէ պէտք է ցոյց տաք մեր կիսաւեր դպրոցները, որոնց վերանորոգման մասին մենք չենք մտածում, բայց այս դպրոցները վերը յիշած մեր կրօնասիրութիւնից աղբերացած եկեղեցական գումարներով կամ մասնաւոր մարդուց նուիրած անշարժ կալուածով են պահպանվում։ Իրաւ է, ունենք աղքատանոց արհեստական դպրոցի հետ միասին, բայց նոքա էլ մեր պապերից ընծայած հազարների տոկոսներով են կառավարվում։ Չը պէտք մոռանալ, որ մենք այս տարի մեր, աստրախանցիներիս համար մի չը տեսնված բարեգործական եռանդ ցոյց տուինք, հանգանակութեամբ նուիրելով յօգուտ Վանի սովատանջների 1100 րուբլը գումար. այո, այդ մի գովելի և ուրախալի երևոյթ էր, սա մի փոխ պարտաւորութիւն էր, որ մենք կատարեցինք։ Բայց մենք ուրիշների պակասութիւնը հոգալով՝ արդեօք մեր պակասութիւնն էլ հոգացինք, տեղեկացանք, թէ այս տարի թանգութեան և սաստիկ ցրտի պատճառով ո՞րքան մարդիկ մեր քաղաքում օրական հացի կարօտ էին և ո՞րքանը առանց փայտի էին մնացած։ Մենք սովորութիւն ունենք ժողովների մէջ բարձրաձայն գոռալ, թէ այս ենք կամենում, այն ենք կամենում, բայց հարցնում եմ, կա՞յ մեր մէջ մի հասարակաց արկղ, որի մէջ հաւաքված գումարի տոկոսը կարողանայինք գործ դնել պէտք եղած ժամանակ։ Անցեալը մեր ժողովներից մէկի մէջ առաջարկութիւն եղաւ, որ գիմնազիաների հայոց կրօնի և լեզուի ուսուցիչներին ռոճիկ յատկացնվի, բայց ոչինչ գլուխ չեկաւ, ինչու, որովհետև չը կար մի հասարակաց գումար, որից նշանակէին ռոճիկը, այսպէս էլ շատ ուրիշ բաներ։ Իսկ այս բոլորի պատճառը այն է, որ մենք հասարակական կեանքով չենք ապրում. եթէ այսպէս է, էլ չը պէտք է վիրաւորվենք, երբ տեսնում ենք, որ մեզ իշխում են աղաներ և հոգևորականներ։

* * *

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 22 մայիսի

Մի քանի Թիֆլիսաբնակ օտարական վաճառականներ 1872 թուականում որոշեցինք մեր ծախսերից մի մասը յետաձգելով, կազմել մի գումար, որի գործադրութիւնը ապագայում պիտի որոշվէր և այդպիսով նոյն 1872 և հետևեալ 1873 թուականներում գոյացաւ մի գումար, որ գտնվում է ինձ մօտ իբրև գանձապահի։ Այդ գումարի տոկոսը, հաշուելով մինչ 1878 թուականի մայիս ամիսը, գոյացնում է 70 ր. 45 կ., որից 25 ր. արդէն խմբագրութեանդ միջոցաւ նուիրած եմ «Արարատեան ընկերութեան» (հրատարակած «Մշակի» 1878 թուի 223-րդ համարում), այժմ ևս մնացեալ 45 ր. 45 կոպէկ այսու հանդերձ ներկայացնելով ձեզ յօգուտ Վանի սովատանջների, խընդրում եմ հասուցանէք ըստ պատկանելոյն և ներկայ ծանուցագիրս հրատարակէք «Մշակի» միջոցաւ ի գիտութիւն այն անձանց, որոնց կը վերաբերի այս։

Մ. Ռոստոմեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պ. Ա. Մէլիք-Ազարեանցի ձեռքով ստացանք 300 րուբլ յօգուտ Վասպուրականի սովատանջների, որ հաւաքվեցաւ հանգանակութեամբ Պարսկաստանի Դաւրէժ քաղաքի հասարակութենից։

—

Ընթերցողին յայտնի է որ ԹԻՖԼԻՍԻ նահանգական դատարանը դատապարտեց Գրիգոր Արծրունուն ցէնզուրական դատի պատճառով 50 րուբլ տուգանքի, կամ 10 օրվայ բանտարկութեան։ Այժմ Գրիգոր Արծրունի ապէլլացիա (գանգատ) է տուել Սուդէբնայա Պալատա, Նահանգական դատարանի այդ վճռի դէմ։

—

«Молва» լրագիրը ասում է։ «Ներկայ թագաւորութեան ժամանակ ռուս ազգը ազատվեցաւ մարմնաւոր ստրկութիւնից։ Ճորտերի ազատութիւնից յետոյ պէտք է ազատել մեզ և մտաւորապէս ու բարոյապէս, այսինքն տալ տպագրական ազատութիւն։»

—

Ստացանք Դ.ԶԼԱՐԻՑ, պ. Կաճկաճեանից, 85 րուբլ յօգուտ Հայաստանի սովատանջների։ Այդ գումարը ստացանք տիկին Կաճկաճեանցի ձեռքով։

—

Գաւառական մի քաղաքից ստացանք հետևեալ տողերը։ «Սպասում ենք «Մշակի» մէջ ձեր խոստացած դասախօսութիւնը «Հայաստանի սովի մասին» կարդալու։ Թող Թիֆլիսի լուսաւորված ամբոխը չը գայ լսելու Հայաստանի մասին դասախօսութիւնը, նա ամեն բան հասկանալու ընդունակութիւնը կորուսել է, կարծեօք, փողթ չէ. գաւառները կը կարդան և արձագանք կը տան։»

—

«Голосъ» լրագրի մէջ կարդում ենք հետևեալը. «Բեռլինի կոնֆերենցիան, որ այժմ քննում է թիւրք-յունական սահմանների խնդիրը, ինչպէս յայտնի է, վճռեց չը քննել միւս այն հարցերը, որոնք չեն վճռվել Բեռլինի կոնգրէսի ժամանակ, այլ յայտնել Թիւրքիային, որ նրանց վճռելը անհրաժեշտ է։ Այդպիսի հարցերից մէկը Թիւրքաց Հայաստանի կազմակերպութիւնն է, որի դրութիւնը, վերջին տեղեկութիւնների համեմատ, անտանելի է դարձել Բ. Դրան պաշտօնեաների անտարբերութեան պատճառով, որոնք չեն կամենում կամ անկարող են պաշտպանել աշխատասէր և գործունեայ հայ ազգին քիւրդերի բռնաբարութիւններից և կողոպտումներից, որոնք ենթարկում են հայերին ամեն տեսակ տանջանքներին։ Քանի որ ալբանացիների աննշան խումբը ինքնավարութիւն, մինչև անգամ անկախութիւն է պահանջում Թիւրքիայից, այս պետութիւնը չէ կարողանում ապահովեցնել հայերին, որ հէնց եղուց քիւրդերը նրանց գլխովին չեն կոտորի։ Գործերի այսպիսի դրութիւնը երկարատև չէ կարող լինել, մանաւանդ որ հայերը յիշում են իրանց նախկին այն բարօրութիւնը, որ նրանք վայելում էին հայոց թագաւորութեան ժամանակ։ Ճշմարիտ է, որ այդ թագաւորութեան պատմութեան մէջ ծանր ժամանակներ են եղել։ Այդ ժամանակներից մէկը գեղեցիկ կերպով նկարագրել է պ. Ալիվերդով «Հայաստանը հինգերորդ դարում» վերնագրով իր հեղինակութեան մէջ։ Ճշմարիտ որ դա եղել է հայոց պատմական կեանքի ամենածանր և չփոխալի ժամանակը, որի ընթացքում Հայաստանի բազմաթիւ բնակիչների արիւն է թափվել, բայց ձեռք է բերված երկրի կրօնական և բարոյական անկախութիւնը և ազգային ազատութիւնը։ Պ. Ալիվերդովի պատմութիւնը այդ ժամանակի մասին չափազանց հետաքրքիր և դրամատիկական է։ Հեղինակը խոստովանվում է, որ ժամանակակից հայերը նման չեն հինգերորդ դարի իրանց նախորդներին, բայց այնուամենայնիւ ընդունակ են մեծահոգութեամբ տանել իրանց վիճակված տարաբաղդութիւնները, չը կորցնելով իրանց սէրը դէպի կրօնը և մայրենի երկրի սովորութիւնները։ Հեղինակը իր պատմութիւնը վերջացնում է Բայրոնի հետևեալ խօսքերով, որոնց հետ անհնարին է չը համաձայնել. «Դժուար է գտնել մի ուրիշ ազգութիւն, որի պատմութիւնը աւելի պակաս յանցանքներով լինի արատաւորված, քան թէ հայոց ազգութիւնը, որի յատկանիշներ են՝ բարեբարութիւն և խաղաղ յատկութիւններ, իսկ նրա մեղքերը բռնաբարութեան հետևանքներ են։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԻԱ

Թիւրքաց լրագրութեան մէջ և հասարակական կարծիքի մէջ, անգլիական մինիստրութեան փոփոխելուց յետոյ նշմարվում է տրամադրութեան փոփոխելը։ Նորերումս Կ. Պօլսի Թիւրք լրագիրներից մինը բացականչում էր. «Մեզանից պահանջում են ռէֆօրմներ, բայց այդ մեր նպատակն էլ է. մենք այնքան վերանորոգութիւններ կը մտցնենք, որ վերջապէս Եւրոպան կը սարսափի և ստիպված կը լինի մեզ կանգնեցնել մեր առաջադէմ ճանապարհի վրա։»

Թիւրքաց «Վակիթ» լրագիրը թողնելով քաղաքական հարցերը դիմում է կրօնական հարցերին և իր յօդուածներով կասկածել է տալիս որ լրագրի խմբագիրը փոքր ի շատէ խելագարվել է։ Երբ «Թէրջիւմանը Հաքիքաթ» լրագիրը հաւատացնումէր որ քիւրդերը լուսաւորված ազգ են և որ մինչև անգամ նրանք աւելի լուսաւորված են քան թէ հայերը,— ամենքը ծիծաղեցին այդ յօդուածի վրա։ Բայց այդ դեռ բաւական չէ։ Այժմ նոյն լրագիրը հաւատացնում է որ քիւրդերն են տարածել լուսաւորութիւնը Եւրոպայում։

«Վակիթ» աւելի էլ մեծ խելագարութեան նշաններ է ցոյց տալիս։ «Temps» լրագիրը պատմում է որ «Վակիթ» իր վերջին համարում յորդորում է թիւրք հոգևորականներին գնալ որպէս միսիօնարներ Գերմանիա և քարոզել գերմանացիներին մահմեդականութիւն։ Միայն մահմեդականութիւնը կարող է ազատել խեղճ գերմանացիներին, ասում է թիւրք թերթը, կրօնական երկպառակութիւններից։ Ժամանակ է արդէն փրկել Գերմանիային, բացականչում է «Վակիթ», Գերմանիային որ մեզ բարեկամ է և տարածել նրա մէջ իսկական կրօնը, որ միակ զարգացուցիչ և անհատացնող է. պէտք է վերջապէս փայլել տալ գերմանացիներին իսկական կրօնի բարիքները։ Ողորմելի, խելագար թերթը մոռանում է ցոյց տալ թէ ո՞ւմ հաշւով թիւրք ուլէմները պէտք է ճանապարհ ընկնեն դէպի Գերմանիա և ո՞ւմ հաշւով ապրեն այն թէև փայլուն, բայց բարեկամական երկրում, իսկական կրօնի միսիօնարներ դառնալով։

Ոչ ոք չէր սպասում որ թիւրքերը կարող են հասնել մինչև այդ տեսակ խելագարութեան։

Յօդուածի վերջը մի ուրախալի լուր պէտք է յայտնենք։ «Голосъ» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը պատմում է, որ Յունաստանի մայրաքաղաքի, Աթէնքի «Կարմիր Խաչի» ընկերութիւնը ուղարկել է նորերումս Կ. Պօլսի հայոց պատրիարքին 2500 ֆրանկ, խնդրելով հասցնել այդ գումարը Կ. Պօլսում յօգուտ Հայաստանի սովատանջների հիմնած կենտրոնական մասնաժողովին։ Դորանից յետոյ սրբազան Ներսէսը շնորհակալութեան նամակ է գրել յունական «Կարմիր Խաչի» ընկերութեան նախագահին, ասելով որ հայոց ազգը երախտապարտ է յոյներին իրանց եղբայրական զգացմունքի համար դէպի հայերը և հայոց եկեղեցին իր կողմից աղօթք է անում Աստուծուն յունաց ազգի բարօրութեան և բարգաւաճման համար։

Այդ սիրոյ զգացմունքը երկու ազգութիւնների մէջ շատ ուրախալի է մեզ համար։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Կ. ՊՕԼԻՍ, 24 յունիսի։ Բ. Դուռը պատասխան տուեց դեսպանների միաբան գրութեան այն մասին, որ Հայաստանին է վերաբերվում։ Բ. Դուռը յայտնում է, որ նա միշտ ի նկատի է ունեցել Բեռլինի դաշնագրի 61-դ յօդուածի նախատեսած բարելաւութիւնները և դրանց համեմատ պատրաստութիւններ է տեսնում։ Բ. Դուռը անում է իր կարգադրութիւնները այդ ուղղութեամբ։ Վերջը ասում է, որ հայերը 17% են կազմում այն նահանգների մէջ, որոնց մասին խօսվում է։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 24 յունիսի։ «Рус. Инвалидъ» լրագիրը հերքում է «Times»-ի հաղորդած լուրը չինացիների և ռուսների մէջ եղած կռիւների և ռուսների յաղթվելու մասին, այդ լուրերը սուտ է անուանում և ցանկութիւն է յայտնում չը հաւատալ այդպիսի լուրերին։

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ